

Nedokonalosti trhu a jejich řešení

dokonalý trh

...vstupuje na něm do vzájemné interakce nekonečně mnoho nekonečně malých subjektů, mezi nimiž se informace šíří nekonečně velkou rychlostí a má nulovou cenu.

Tato definice má zejména tyto dvě výhody:

1. nijak neskrývá, že jde o teoretickou konstrukci, která se nijak nepodobá reálnému světu reálných ekonomických vztahů,
 2. lze z ní dovodit systematickou typologii tržních nedokonalostí.
- Dokonalý trh je tedy v ekonomii "idealizací..."

základní teorémy

- první teorém říká, že DoT se může dostal do rovnováhy, tj. že existuje pro něj takový stav, že je-li DoT vnější silou vychýlen, má tendenci se "vlastní silou" do tohoto stavu vrátit,
- druhý teorém říká, že pokud je rovnováha sub a) ustavena, je efektivní

několik poznámek:

- DoT není ničím více a méně než laboratorním cvičením; relevanci poznatků učiněných o DoT (zejména mají-li podobu "matematických důkazů") pro reálný svět je třeba vážit se značnou obezřetností.
- Přívlastek "dokonalý" je hodnotící, naznačuje, že DoT je jakoby "lepší" než trh nedokonalý. I zde je třeba vyzvat k hlubší úvaze. DoT, ve kterém se informace šíří nekonečnou rychlostí (a mají nulovou cenu), může být jen těžko normativním ideálem.

- Posledně uvedenou tezi lze zformulovat i tak, že asi nikdo by nechtěl žít ve světě, kde všichni vědí všechno, tj. totéž.
 - Lze mít dokonce za to, že mezi hybné síly rozvoje patří i to, že někdo se chce dozvědět víc než ostatní (například prostřednictvím výzkumu a vývoje), své poznatky utajit (například pomocí právní ochrany obchodního tajemství) a na této "informační asymetrii" vydělat nadprůměrný zisk.

Paretovská efektivnost

- ...je-li v kině pouze 10 diváků, není v tomto poloprázdném kině "objektivně efektivní", aby všichni seděli za sebou.
- Efektivní je tedy pouze takové uspořádání n subjektů, kdy každá změna k lepšímu u jednoho jde vždy na úkor někoho jiného. Je-li tedy ve vyprodaném kině 300 diváků a jeden z nich se postaví, je objektivně efektivní, aby všichni seděli. Pokud se tedy jeden postaví, uvidí sice lépe, ale bude to na úkor někoho jiného. Neboli, je-li uspořádání systému efektivní, jeho účastníci spolu hrají "hru s nulovým součtem" – všichni najednou vyhrát nemohou, vítězům vždy přísluší nějaké poražení

- Není pak úkolem ekonomické vědy poměřovat, zda by náhodou nebylo "ještě efektivnější", aby 299 diváků si polepšilo, bude-li to stát zbývajícím divákem jen malou obětí. Taková řešení jsou pak už daleko spíše výsledkem politických procesů než vědeckého bádání.

co tedy vyplývá z DoT:

Všichni vědí všechno a nikdo tedy nemá pochyby o tom, co je předmětem transakce – co je nabízeno a poptáváno. Všichni výrobci a spotřebitelé tedy mají dokonalou informaci o:

- vlastnostech každé komodity, která tvoří rozhodovací prostor každého subjektu,
- místu, kde se tato komodity nachází,
- času, ve kterém má být tato komodita dodána.

- Každý je tedy schopen od sebe odlišit různé druhy červeného vína, odlišnou "kvalitu" různých značek televizorů atd. Stejně tak nikomu nečiní problémy rozlišit "letošní žito" od "žita, které bude zaseto za dva roky". Každý například rozumí tomu, že opium nacházející se v Heratu je zcela jiné zboží než opium nacházející se v Zurichu.
- Na DoT tedy nevznikají žádné problémy s tzv. kvalitou zboží. Například proto, že cena tohoto zboží je exogenní veličina a je i spolehlivým měřítkem (signálem) jeho kvality.

z čehož taky třeba vyplývá, že:

- Každý je tedy schopen od sebe odlišit různé druhy červeného vína, odlišnou "kvalitu" různých značek televizorů atd. Stejně tak nikomu nečiní problémy rozlišit "letošní žito" od "žita, které bude zaseto za dva roky". Každý například rozumí tomu, že opium nacházející se v Heratu je zcela jiné zboží než opium nacházející se v Zurichu.
- Na DoT tedy nevznikají žádné problémy s tzv. kvalitou zboží. Například proto, že cena tohoto zboží je exogenní veličina a je i spolehlivým měřítkem (signálem) jeho kvality.

nedokonalý trh

Nestandardní nástroje analýzy

Zvláštnosti reálné ekonomiky vedou mnohé badatele k odmítnutí tradiční neoklasické ekonomie, tj. pojmů, pomocí nichž své teorémy předložili Arrow a Debreu. Tyto přístupy zde budeme klasifikovat takto:

- teorie systémů, která se pokouší na ekonomiku podívat jako na "jakýkoli jiný systém",
- operační výzkum, který se pokouší být interdisciplinární, protože reálný svět je nad síly jediné disciplíny,
- sociologizace a psychologizace ekonomické analýzy,
- "nová" ekonomie, například ta v podání J. Kornaie

Zobecněná neoklasická ekonomie

- transakční náklady (včetně nákladů na chybějící informace),
- vertikální integrace (optimalizace velikosti firmy, jsou-li náklady na vyjednávání příliš vysoké),
- veřejná volba.

transakční náklady

Typy nákladů

- náklady na vyhledání proti-strany smlouvy,
- náklady na vyjednání obsahu smlouvy,
- náklady na vynucení smlouvy.

asymetrie informací

Strana nabídky je lépe informovaná zpravidla v případech, kdy předmětem transakce je:

- pracovní síla (zaměstnanec zná lépe svoji kázeň a kvalifikaci),
- ojeté automobily (majitel ví o všech slabinách vozu, pokud jej delší dobu používal),
- lékařská péče (lékař zná zpravidla lépe než pacient nepřívětivost variantních diagnostických postupů),
- akcie (velký akcionář, či manažer podniku mohou být lépe informováni o očekávané ziskovosti tohoto podniku),

Naopak strana poptávky bývá lépe informovaná, jde-li např. o:

- klienta pojišťovny (a jeho rizikovost),
- dlužníka banky (a jeho schopnost splácet bankovní úvěr).

- Asymetrie samozřejmě mohou být oboustranné. Například klient pojišťovny sice lépe zná svou rizikovost, ale pojišťovna zase podstatně lépe ovládá záležitosti tzv. všeobecných pojistných podmínek, například výluk, za nichž se pojistné plnění neposkytne.[10]

- Asymetrie samozřejmě mohou být oboustranné.
 - Například klient pojišťovny sice lépe zná svou rizikovost, ale pojišťovna zase podstatně lépe ovládá záludnosti tzv. všeobecných pojistných podmínek, například výluk, za nichž se pojistné plnění neposkytne.

Institucionální přizpůsobení

Různé způsoby institucionálních přizpůsobení v závislosti na typu ekonomiky:

- ekonomika socialistického typu
- transformující se ekonomika
- zralá ekonomika

Důsledky státní ingerence

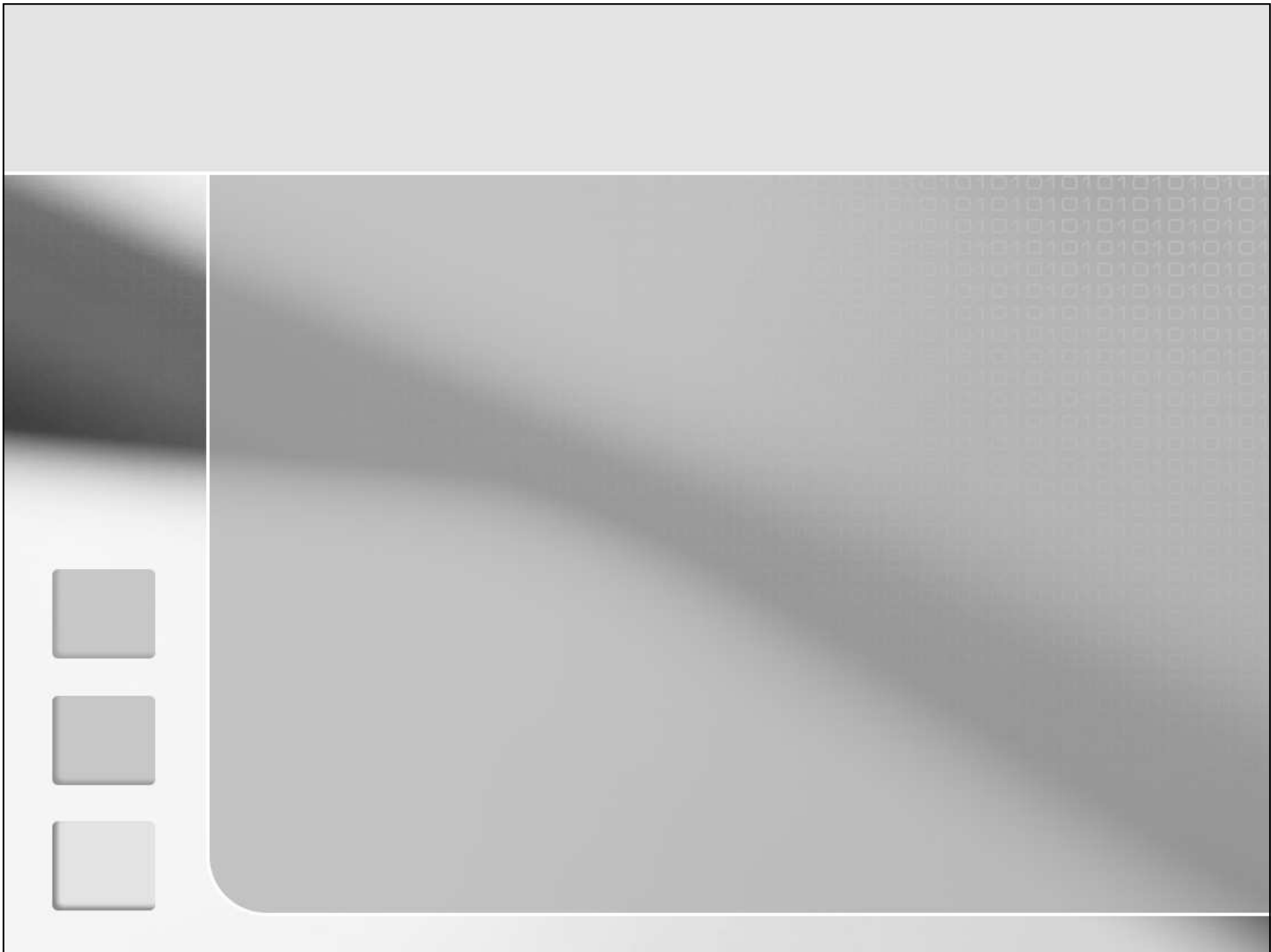
- Kritika státem poskytovaného léčení info-asymetrií se nijak neliší od kritiky všech ostatních státních regulací:
- stát je ze všech účastníků trhu nejméně informovaný o tom, co je (či má být předmětem jejich transakce),
- i kdyby stát uvedenou informaci měl, jeho vlastní účelová funkce mu brání pochopit motivy účastníků trhu,
- státní rozhodnutí jsou obtížně vratná (stát musí, na rozdíl od trhu, vždy zachovat důstojnost),
- před monopolem státního rozhodnutí není úniku (kromě emigrace).

- *Není tedy výjimkou, když státní ingerence případnou nedokonalost trhu nejenže neodstraní, ale často ani není neutrální. Známý bonmot říká, že stát konec konců řeší pouze problémy, které vyvolal svými předchozími pokusy něco řešit. Je-li tomu tak, pak jediné ospravedlnitelné zásahy státu jsou takové, jejichž cílem je omezit repertoár dalších státních zásahů. (Příkladem je privatizace a deregulace.)*

Typy tržního přizpůsobení

■ Organizování trhů

- burza
- správce tržiště
- ratingové agentury
- tržní signalizace
- sebe-selekce

Asymetrické informace

a jejich důsledky pro metodologii ekonomie

1. Asymetrické informace – vymezení pojmu a příklady jeho aplikace.
2. Metodologické implikace asymetrických informací pro ekonomickou teorii.
3. Asymetrické informace, regulace a státní zásahy do ekonomiky.

Asymetrické informace – vymezení pojmu a příklady jeho aplikace

- Pojem *asymetrické informace* znamená, že ekonomické subjekty na jedné straně trhu mají mnohem lepší informace než subjekty na druhé straně. S takovým stavem se můžeme na trzích setkat velmi často a provází nás mnoha životními situacemi i mimo ekonomiku.
- Asymetrie informací je součástí širší problematiky nejistoty, která je průvodní charakteristikou lidského života od nepaměti a v ekonomické teorii začala hrát odpovídající úlohu počínaje knihou F. H. Knighta *Riziko, nejistota a zisk* z roku 1921 a zejména *Obecnou teorií zaměstnanosti, úroku a peněz* J. M. Keynese z roku 1936.

- Moderní pojem asymetrie informací klade důraz na skutečnost, že naše informace o současném stavu trhů jsou nedokonalé a zejména že se jednotlivé subjekty na trhu kvalitou svých informací významně liší, což má pro chování těchto trhů závažné důsledky.
 - Za jistých okolností může asymetrie informací vyústit do degenerace takového trhu spojené s negativním výběrem a morálním hazardem, což jsou pojmy úzce spojené s asymetrií informací a rovněž významně rozpracované letošními laureáty Nobelovy ceny za ekonomii.

Negativní (nepříznivý) výběr (adverse selection)

- je proces vedoucí ke zhoršování kvality produkce prodávané na trhu s významnou asymetrií informací či kvalifikační struktury a schopností zaměstnanců ve firmách.
- Tam , kde dochází k negativnímu výběru jsou z trhu vytlačovány kvalitnější statky nebo dochází na základě vlastního rozhodnutí k tomu, že kvalifikovanější zaměstnanci odcházejí a zůstávají pouze méně kvalifikovaní a schopní.
 - Na trhu pojištění se zhoršuje struktura pojištěnců, protože například u životních pojistek doplácí nekuřáci na kuřáky, pojistné se jim jeví příliš vysoké a o pojištění ztrácejí zájem. Na trhu, kde vedla asymetrie informací k negativnímu výběru, se nakonec prodávají jen výrobky pochybné kvality a z firmy, v níž probíhá negativní výběr, postupně odejdou kvalifikovaní a schopní pracovníci.

Morální hazard (moral hazard)

- je pojem vyjadřující možnost, že na trzích s významnou asymetrií informací zneužijí lépe informované subjekty své postavení na úkor hůře informovaných subjektů. Tam, kde nelze chování podřízených či zástupců dobře monitorovat se vytvářejí podmínky pro zneužívání výhodného postavení.
- Dojde-li k tomu reálně však závisí rovněž na morálce těchto subjektů.
 - Pojem morální hazard je dnes významně využíván novou institucionální ekonomikou zejména v kontextu tzv. problému zastupování (principal-agent problem), kde je přítomna významná asymetrie informací mezi zastupovaným a zastupujícím. Jedná se o četné situace vztahu akcionářů a manažerů, mistrů a dělníků, politiků a voličů aj. V těchto vztazích může velmi často docházet k tomu, že lépe informovaný zástupce, který se dnes a denně věnuje příslušným činnostem, může zneužívat svého postavení ke svému prospěchu na úkor zastupovaného.

Příklady aplikace asymetrických informací

- Důsledky asymetrie informací se zabýval G. Akerlof již ve svém slavném a často citovaném článku *The Market for Lemons, Quarterly Journal of Economics, 1970*).
- další aplikace: teorie efektivnostních mezd

efektivnostní mzdy:

- Jedná se o jednu z teoretických koncepcí nové keynesovské ekonomie. Je založena na snaze vysvětlit, proč jsou mzdy ve firmách využívajících moderní technologie relativně vysoké a příliš se nemění ani v případě, že lze na trhu práce nalézt nezaměstnané pracovníky obdobné kvalifikace.
- Podle původní neoklasické ekonomie by za těchto okolností měla firma sledující maximalizaci zisku usilovat o snížení mzdových sazeb (buď tak že stávajícím zaměstnancům pohrozí propuštěním, pokud snížení neakceptují, nebo je propustí a při nižších mzdových sazbách najme nezaměstnané).
- Podle teorie efektivnostních mezd je příčinou relativně vysokých nepružných mezd a platů opět asymetrie informací spojená s obtížnou kontrolou kvalifikovaných pracovníků při výkonu pracovních činností využívajících nejmodernější technologie.

- „fordistický“ model fungování firmy
- „postfordistický“ model
 - v těchto firmách vzniká vysoká kvalifikace dlouhou dobu a je spojena se značnými náklady, zároveň však nejsou výsledky jejich práce ani využívání pracovní doby snadno monitorovatelné. Navíc je produktivita firmy na těchto pracovnících a jejich schopnosti týmové práce významně závislá.
 - U těchto typů pracovních činností by řídicí pracovníci mohli být schopni odpovědně posoudit kvalitu práce a využívání pracovní doby pouze tehdy, kdyby získali a neustále si udržovali stejnou kvalifikaci. To vede ke vzniku efektivnostních mezd, které mají svou výší motivovat ke kvalitní práci a k loajalitě k firmě. Snahou řídicích pracovníků je rovněž vytvoření prostředí vzájemné důvěry a pocitu *spravedlnosti (fairness)*.

- Firma, která by v těchto podmínkách usilovala o minimalizaci mzdových nákladů tradičním způsobem popisovaným neoklasickou ekonomikou, by vytvářela díky asymetrickým informacím vhodné prostředí pro morální hazard.
- Vysoce kvalifikovaní výkonní pracovníci by necítili k firmě loajalitu a mohli by zneužívat své informační výhody k vlastnímu prospěchu.

- Pokud by vedle sebe působily firmy s efektivnostními mzdami a s nízkými mzdami, docházelo by k negativnímu výběru. Vysoce kvalifikovaní pracovníci, vědomi si hodnoty své kvalifikace, by odcházeli do firem, které odměňují efektivnostními mzdami, a neoklasicky se chovající firmy by postupně měly horší a horší strukturu pracovníků. Jejich konkurenceschopnost na trhu by se snižovala a nebyly by schopny obstát v konkurenci s firmami, které efektivnostní mzdy používají.

- další aplikace: problém zastupování
(problem of agency)

Metodologické implikace koncepce asymetrických informací

- Koncepce asymetrických informací představuje důležitý posun v ekonomické teorii spojený s uznáním dalšího rozměru nejistoty, s nímž dosud ekonomie hlavního proudu nepracovala. Jedná se o významné rozpracování a doplnění mikroekonomické teorie a v tomto směru má zajímavé metodologické implikace.
- Přináší nové argumenty pro kritiku dokonale konkurenčních základů neoklasické ekonomie. Staví před nás oprávněnou otázku, zda je tato koncepce vůbec slučitelná s neoklasickou mikroekonomií, nebo je-li ji možno považovat za jednu z cest překonání neoklasické ekonomie a jejího nahrazení alternativní mikroekonomickou teorií.

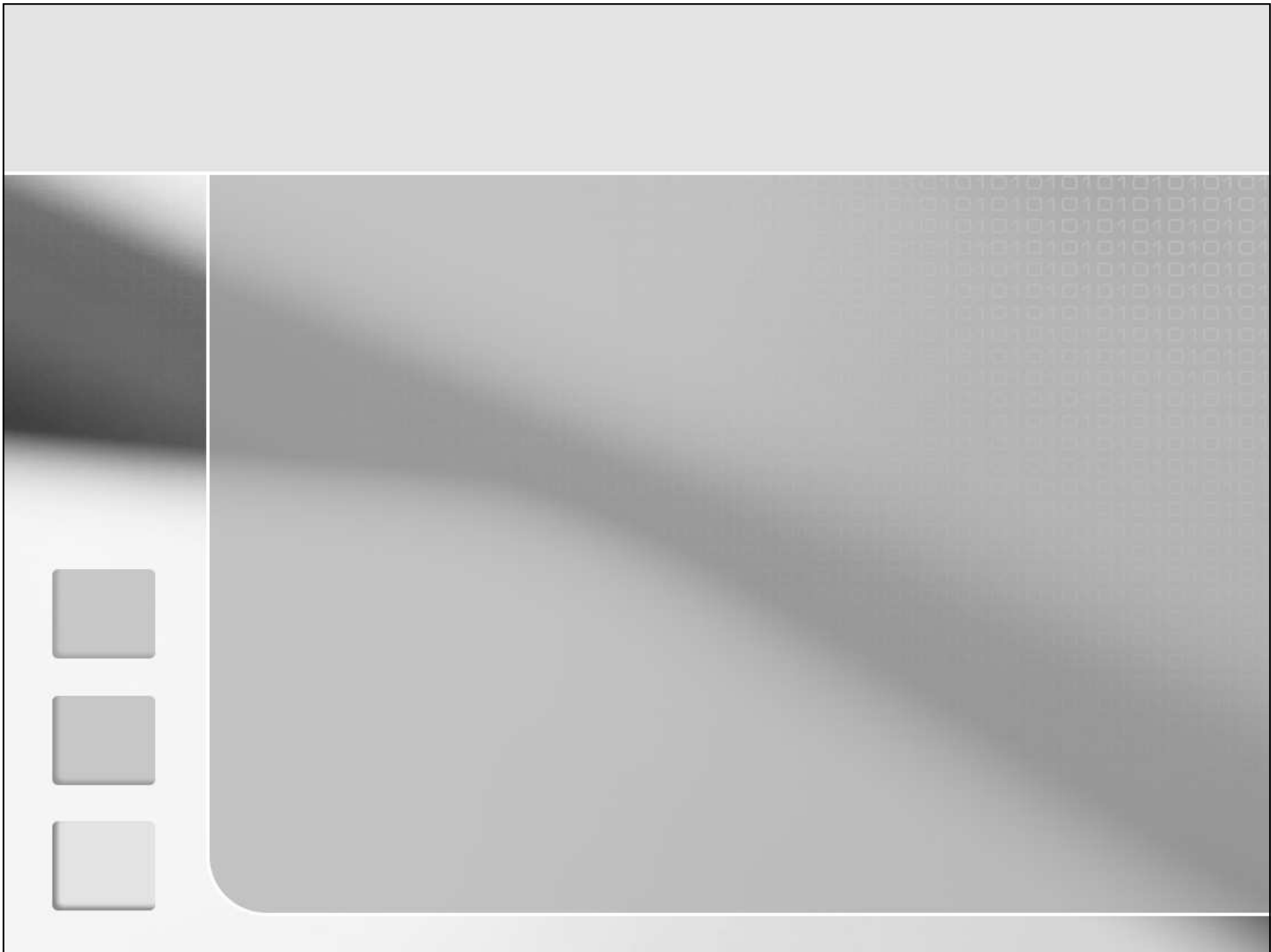
převládající názor:

- pojem neoklasická ekonomie je třeba omezit na teoretické koncepce založené na **metodologickém individualismu** pracující s ekonomickými subjekty, jež jsou schopny optimalizačního chování, a jsou spojeny představou, že se na trzích dosahuje rovnováhy definované jako vyčistění trhu prostřednictvím cenově přízpůsobovacích procesů.
- tyto koncepce si nejsou schopny poradit s principiální nejistotou, nedostatkem informací a tudíž ani s asymetrií informací

- Pokud vyjdeme z tohoto vymezení neoklasické ekonomie, znamená uznání asymetrie informací cestu k alternativní mikroekonomii, protože ekonomické subjekty za těchto podmínek nejsou schopny optimalizačního chování.
- Tržní řešení asymetrie informací znamenají znemožnění optimalizačního chování ekonomických subjektů.
 - V jejich důsledku dochází k **podstatnému rozšíření vzorců chování ekonomických subjektů** (signalizační chování má svůj základ v etologii), institucionální řešení pracuje s koncepcí omezené racionality.

Asymetrické informace a státní zásahy do ekonomiky

- Koncepce asymetrických informací sama o sobě stejně jako principiální nejistota zřejmě neimplikuje zdůvodnění státních zásahů do ekonomiky.
- Ke zdůvodnění státní regulace či státních zásahů do ekonomiky může koncepce asymetrických informací přispět ve spojení s některými dalšími argumenty.

prameny:

- <http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=227>
- <http://cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=241>

